

Pr. Roger CORESCIUC

**DESLUȘIRI OMILETICE DIN OPERA
SFÂNTULUI GRIGORIE PALAMA**

Vol. II

Carte tipărită cu binecuvântarea
Înaltpreasfințitului

Mitropolitul Moldovei și Bucovinei

DOXOLOGIA
Iași, 2023

Cuprins

Cuvânt înainte	7
I. Omilia a XVI-a, tratat de hristologie și antropologie	9
1. De ce Dumnezeu nu S-a folosit de puterea Sa pentru a-L mântui pe om?	10
2. Întruparea – înșelarea înșelătorului	16
3. Noul Adam – viața cea nouă	20
4. Hristos este om adevărat. Trup real și trup modificat genetic: o provocare la adresa antropologiei ortodoxe	26
5. Biruința morții prin asumarea firii omenești	31
6. Frumusețea lui Dumnezeu – temei al frumuseții omului	34
7. Mântuirea obiectivă și mântuirea subiectivă	38
8. Căderea oamenilor: eveniment fără cale de întoarcere?	46
9. Întruparea – realitatea care nu trebuie să rămână necunoscută	51
10. Mărturia hristologică a Sfântului Ioan Botezătorul	54
11. Botezul Mântuitorului, taina descoperirii dumnezeirii lui Hristos	59
12. Valea plângerii – pronaosul Împărăției	65
13. Întruparea lui Hristos – descoperirea iubirii lui Dumnezeu	73
14. Întruparea lui Hristos – împăcarea omului cu Dumnezeu	84
15. Înșelarea înșelătorului	89

16. Hristos – pârga firii noastre	92
17. Viața veșnică – umplerea omului de viața și lumina lui Dumnezeu prin ascultare	96
18. Moartea sufletească a diavolului – pricina morții noastre	101
19. Asumarea firii omenești – „înșelăciunea” plină de înțelepciune dumnezeiască	107
20. Iluzia diavolului: moartea lui Hristos ar fi fost singura posibilitate prin care <i>duhul cel mort</i> și-ar fi reintrat în „drepturi”	115
21. Risipirea iluziei prin realitatea trupului asumat de Dumnezeu	120
22. De ce mai există suferință și moarte după Învierea Domnului?	130
23. Considerații finale	145
II. Omilia a LVIII-a: Teologia Crăciunului	153
1. Predicatorul are datoria să îi înalțe pe credincioși la o cunoaștere mai adecvată a Tainei	153
2. Taina egalității pământului cu cerul. Întruparea Domnului, fundamentul acestei readuceri a creației la demnitatea inițială	156
3. Omul – părtaș al tainei dumnezeiești	166
4. Întruparea – valorizare a unor stări aparent minore ...	184
5. Creare și recreare: momente cheie necesare pentru potențarea adevăratei libertăți a omului	188
6. Hristos este izvorul dreptei credințe	207
7. Finalul <i>Omiliei a LVIII-a</i> : îndemn la <i>praxis</i>	224
Bibliografie	229

Cuvânt înainte

Munca de alcătuire a tezei de doctorat dedicată analizei *Omiliilor* palamite¹ a fost primul pas major care m-a ajutat să pătrund în universul gândirii pastorale a Sfântului Grigorie Palama. Am considerat și consider această lucrare incompletă și cu multe lipsuri. Primul dezavantaj major a fost faptul că, pe parcursul elaborării tezei, deși am parcurs și textul grecesc al *Omiliilor*, traducând unele dintre acestea, nu am putut alcătui un *corpus complet* de traduceri personale ale predicilor Sfântului Grigorie Palama, pe baza căruia să îmi pot dezvolta analiza ulterioară.

Din fericire, peste câțiva ani de la publicarea tezei a apărut și gândul retraducerii integrale a operei omiletice palamite, în cadrul Editurii Doxologia. Gândul s-a concretizat și am avut bucuria ca între anii 2019-2021 să putem publica aceste *Omilii* într-o nouă traducere. Bineînțeles, am *profitat* de prezența în spațiul teologic românesc a câtorva traduceri anterioare (parțiale sau integrale), iar munca de tălmăcire a celor trei volume nu a putut ocoli foarte multele soluții excelente de traducere propuse de acestea. Cu toate acestea, consider că acest demers de publicare fost necesar, mai ales pentru faptul că teologia românească avea nevoie de acest *corpus* într-o formă unitară. Ca orice traducere, consider însă că și volumele acestei integrale palamite sunt perfectibile și că eventualele lipsuri sau greșeli vor putea fi sesizate și rectificate în anii următori.

În acest context, s-a născut ideea unei *zăboviri teologice* mai îndelungate asupra predicilor marelui ierarh al Tesalonicului.

¹ Pr. Roger Coresciuc, *Omiliile Sfântului Grigorie Palama. Analiză omiletică*, Ed. Doxologia, Iași, 2013.

De-a lungul anilor care s-au scurs de la publicarea tezei mele am simțit nevoia unei reveniri constante asupra *Omiliilor*. Astfel, am alcătuit un prim volum de *deslușiri omiletice palamite* dedicate sărbătorilor Maicii Domnului. Am ales ca acesta să fie primul în ordine cronologică pentru că am simțit că astfel pot aduce *în lumină*, încă o dată, marea dragoste a Sfântului Grigorie pentru Maica Domnului.

Volumul al doilea este dedicat hristologiei palamite. El analizează, paradoxal, doar două predici: *Omilia a XVI-a* și *Omilia a LVIII-a*. Ar putea să pară curios de ce am ales această modalitate de lucru și de ce nu am purces la o *deslușire omiletică* și a altor cuvântări. Răspunsul va putea fi găsit în paginile acestei cărți, dar el poate fi rezumat și aici în câteva cuvinte: aceste două predici sunt *monumente dogmatice* de importanță majoră. Ele descriu cu rafinată înțelegere teologică taina cea mare a Întrupării și a Nașterii Domnului. Nu sunt simple înșiruiți de adevăruri dogmatice, ci reprezintă zbaterea Sfântului Grigorie Palama de a scoate la lumină, în predică, într-un mod cât mai accesibil, adevărul înomenirii Logosului.

Aceste două omilii pot fi, așadar, modele pentru predicatorul și catehetul de astăzi, dar ele constituie, cu siguranță, o sursă importantă și pentru dogmaștii care ar dori să pună în evidență acribia exprimării de către Sfântul Grigorie Palama a adevărului dogmatic. De aceea, am ales să facem multe conexiuni între ideile din aceste două omilii și idei similare prezente la diferiți alți Părinți sau teologi contemporani. Am privilegiat, în mod special, conexiunile dintre teologhisirea Sfântului Grigorie Palama și cea a Cuviosului Sofronie Saharov.

Nădăjduiesc, așadar, ca acest volum, ca și cel dedicat analizei *Omiliilor* rostite la sărbătorile Maicii Domnului, să fie de un real folos tuturor celor care vor să își întemeieze viața teologică pe temelia Părinților.

Iași, 12 decembrie 2022

Prăznuirea Sfântului Ierarh Spiridon

I. *Omilia a XVI-a*, tratat de hristologie și antropologie

Precizare inițială: În paginile care urmează vom realiza o analiză pas cu pas a *Omiliei a XVI-a*. Nu este vorba despre o reinterpretare, ci de o zăbovire mai îndelungată asupra fiecărui pasaj al acestui text palamit. Acest fapt presupune o reluare a aproape întreg textului *Omiliei* în acest volum și o încercare de discernere a diferitelor poziționări teologice ale Sfântului Grigorie Palama. De aceea, unele subcapitole vor avea titluri asemănătoare, pentru că Sfântul Grigorie Palama, deși are un fir roșu extrem de clar în curgerea acestei *Omilii*, pe parcurs revine asupra unor elemente de hristologie sau de antropologie, fie din dorința de a le repeta, fie din dorința de a le prezenta mai amănunțit. În sine, această predică este un imens izvor de teologie.

Sfântul Grigorie ne pune în față un eșafodaj argumentativ bine alcătuit, care poate constitui o sursă importantă de teologhisire pentru predica și cateheza contemporană. Într-o lume modernă în care sensul existenței omului pare a fi tot mai puțin înțeles, într-o societate în care aceeași existență a omului este asimilată cu consumerismul și cu lipsa unor obiective foarte clare teologice și teleologice, textul de față este un adevărat motor pentru conștiința hristologică a întregii Biserici.

Context: Realitatea firii omenești ne arată că Întruparea Mântuitorului a fost și rămâne elementul cheie pentru înțelegerea felului în care omul poate intra în relație veșnică cu

Dumnezeu. Firea omenească, mai ales în urma căderii, nu putea să se ridice cu propriile puteri către o stare mai înaltă care să îi permită împărtășirea de viața dumnezeiască.

Așadar, în capitolul de față vom analiza *Omilia a XVI-a*², care poate fi considerată un adevărat tratat teologic hristologic și antropologic. Sfântul Grigorie Palama dezvoltă amplu teologia Întrupării, explicând cu atenție motivele care L-au determinat pe Dumnezeu să nu intervină în baza puterii Sale nemărginite, ci să aleagă calea smerită a înomenirii și a vindecării din interior. Omilia de față poate constitui un bogat izvor de teologie dogmatică pentru predicatorii care își doresc ca predica lor să fie imprimată de profunzimea textului omiletic palamit.

1. De ce Dumnezeu nu S-a folosit de puterea Sa pentru a-L mântui pe om?

Orice perspectivă asupra căderii lui Adam trebuie să aibă în vedere faptul că această cădere nu putea să rămână definitivă. Dumnezeu nu și-ar fi abandonat creația, lăsând-o în brațele hazardului și ale neputinței de revenire la starea inițială. Sfântul Grigorie Palama problematizează aceste aspecte în partea de început a acestei omilii: *Cuvântul lui Dumnezeu Cel mai înainte de veci, necuprins și atotputernic și Fiul Cel atotputernic putea fără îndoială să-l izbăvească pe om din mortalitate și din robia diavolului și fără înomenirea Sa, căci El poartă toate cu cuvântul puterii Sale și toate se supun autorității Lui celei dumnezeiești, și, după Iov, pe toate le poate și nimic nu-L este cu neputință, pentru că puterea zidirii nu se poate opune autorității Ziditorului și nimic nu este mai puternic decât Atotputernicul* [Omilia XVI: 1].

² Sfântul Grigorie Palama, *Omilii*, vol. I, trad. de Pr. Roger Coresciuc, Ed. Doxologia, Iași, 2021, pp. 195-221.

Fiind atotputernic, Dumnezeu putea găsi și alte modalități prin care să readucă firea omenească la starea cea dintâi. Nu există nicio formă de limitare în ceea ce constituie prezența și lucrarea lui Dumnezeu, și de aceea *necuprinderea* lui Dumnezeu este una dintre calitățile care fac ca orice acțiune a lui Dumnezeu să fie desprinsă de contingențele lumii create.

Cu toate acestea, Dumnezeu nu alege o altă soluție, ci binevoiește ca restabilirea firii omenești să fie făcută prin Taina Întrupării, a intrării Dumnezeului Cel veșnic în realitățile specifice existenței create. Sfântul Grigorie Palama spune că Întruparea a fost modul de vindecare cel mai adecvat atât pentru Dumnezeu, cât și pentru om: *Dar modul cel mai potrivit pentru firea și slăbiciunea noastră și cel mai corespunzător pentru Cel care lucra a fost cel prin înomenirea Cuvântului lui Dumnezeu, pentru că acest [fel] are împreună cu el și dreptatea, fără de care nimic nu se săvârșește de către Dumnezeu* [Omilia XVI:1]. Doctorul cel dumnezeiesc alege calea Întrupării pentru că aceasta este marcată și de o altă caracteristică: justetea sau dreptatea intrinseci unei astfel de circumstanțe. Consecințele căderii adamice au fost marcate, la rândul lor, de această *dreptate*. Omul cade și tot ce se întâmplă după cadere poartă amprenta *dreptății*, a urmărilor logice care sunt declanșate de devierile provocate de îndepărtarea de Dumnezeu: *Dar pentru că la început omul a fost părăsit cu dreptate de Dumnezeu, pentru că el însuși L-a părăsit mai întâi, și alergând de bunăvoie la începătorul răului, și ascultând de cel care-l sfătuia cu vicleșug cele contrare, i-a fost predat cu dreptate, și astfel, prin pizma celui rău și prin dreapta îngăduință a Celui Bun, a intrat moartea în lume – care, din pricina răutății excesive a începătorului răului, a devenit îndoită; căci cu concursul lui se săvârșește nu numai moartea naturală, ci și cea [veșnică], plină de silă –, așadar, pentru că am fost predați cu dreptate robiei diavolului și mortalității, trebuia neapărat ca și întoarcerea neamului omenesc la libertate și viață să fie săvârșită de*

Dumnezeu cu dreptate [Omilia XVI:1]. Omul este părăsit *cu dreptate* de Dumnezeu, adică este respectat în alegerea pe care a făcut-o. Dumnezeu ar fi putut să intervină chirurgical, în forță, după cădere, însă alege să nu facă acest lucru și să respecte faptul că protopărinții nu au rămas fideli ideii de a se împărtăși de viața cea dumnezeiască și au căutat împlinire în altă parte. Părăsirea aceasta, *cu dreptate*, este însoțită și de o predare a omului în mâinile vrăjmașului. De asemenea, această predare se face în baza aceluiași principiu al *dreptății*, adică al respectului față de logica pe care omul și-a asumat-o îndepărtându-se de Dumnezeu. Întoarcerea neamului omenesc de la moarte la viață trebuia, așadar, făcută doar în baza acestei logici care a funcționat și în cazul consecințelor căderii. Dumnezeu reia în sens invers pașii făcuți la cădere și repară gradual rănilor care s-au deschis în firea omului prin îndepărtarea de izvorul vieții.

Sfântul Grigorie Palama menționează că moartea a pătruns în creație din cauza *răutății excesive* a diavolului. Cu toate acestea, ea este prezentă în om și în întreaga zidire și în urma *îngăduinței* lui Dumnezeu. Nu Dumnezeu este creatorul morții, dar El îngăduie compromisul morții pentru ca omul să poată să aibă un termen care să îi limiteze progresul în răutate. Moartea este de două feluri: fizică/naturală și veșnică. Acest îndoit caracter al morții ne arată cât de mare este drama căderii și ce fel de urmări a putut avea ruperea de izvorul normalității.

Omul a fost angrenat în această conspirație demonică care viza distrugerea făpturii celei mai nobile create de Dumnezeu, și această angrenare a atras după sine o izolare într-un univers axiologic care nu mai păstra coordonatele inițiale imprimare de Dumnezeu. Pecetea lucrării demonice se extinde și asupra restului creației, pentru că diavolul însuși ieșise de multă vreme din logica *dreptății dumnezeiești* și intrase în *propria logică*, aceea a unei centrifugări egoiste a tot ceea ce

intra în sfera lui de interes: *Dar nu numai omul a fost predat de dreptatea dumnezeiască celui zavistnic, ci și diavolul însuși a lepădat de la sine dreptatea, devenind în chip nedrept iubitor al autorității și al suveranității, sau mai degrabă al tiraniei, și luptându-se cu dreptatea, și-a folosit puterea contra omului* [Omilia XVI:2]. Diavolul a strămbat firescul și logica creației. Aplecarea sa irațională spre dominare și spre controlul celorlalte zidiri a făcut și face ca orice acțiune de-a sa să fie una profund *nedreaptă*, cu totul opusă *dreptății* pe care Dumnezeu a rânduit-o pentru mersul lumii.

Dezvoltând aceste idei, Sfântul Grigorie Palama ne arată că și diavolul trebuia scos din scenă tot printr-un act logic, *drept*, care să repună în starea inițială coordonatele raportului dintre Creator și creație: *Prin urmare, I-a plăcut lui Dumnezeu ca diavolul să fie răpus mai întâi prin dreptate, împotriva căreia se lupta mereu, iar mai apoi cu puterea [Lui], prin învierea și judecata viitoare. Căci aceasta este ordinea cea mai bună: ca puterii să-i preceadă dreptatea; și acesta este lucrul unei stăpâniri cu adevărat bune și dumnezeiești, și nu tiranice, ca puterea să urmeze dreptății* [Omilia XVI:2]. Dumnezeu nu se folosește de puterea Sa nemărginită pentru a distruge stăpânia diavolului, ci alege ca și în acest caz să repare lucrurile în mod sistematic, gradual, urmând în sens invers etapele care au dus la pierderea omului.

În acest punct, Sfântul Grigorie Palama ar trebui citit în paralel cu Sfântul Irineu de Lyon, care afirmă următoarele: *Căci, dacă nu ar fi fost un om acela care să-l învingă pe vrăjmașul omului, dușmanul nu ar fi fost înfrânt în mod drept. Pe de altă parte, dacă n-ar fi fost Dumnezeu Acela care să ne dăruiască mântuirea, noi nu am fi dobândit-o în mod trainic. Iar dacă omul nu ar fi fost unit cu Dumnezeu, el n-ar fi putut să participe la nesticăciune*³.

³ Sfântul Irineu de Lyon, *Împotriva ereziilor. Combaterea și răsturnarea gnozei cu nume mincinos. Cartea a III-a*, trad. de Petru Molodeț, Ed. I.B.M.B.O.R., București, 2018, p. 196.

Este foarte posibil ca Sfântul Grigorie Palama să fi preluat ideea *dreptății* din scrierile Sfântului Irineu.

Observăm din argumentația Sfântului Grigorie Palama că Dumnezeu pune în lucrare o construcție diametral opusă eșafodajului înjghebat de diavol. Astfel, pizmei și urii cu care demonul și-a pornit războiul împotriva omului, Dumnezeu îi opune iubirea și bunătatea Sa. Diavolul își dorește cu orice preț ca făptura să se piardă și să se topească într-o inexistență iluzorie, însă Dumnezeu este prezent pe drumul de reînțoar-cere a omului către starea inițială fiind mișcat de marea Sa dorință ca omul să redevină conform planului dumnezeiesc inițial: *Căci după cum cel ce de la început a fost ucigător de oameni a fost ridicat împotriva noastră de pizmă și ură, la fel și Începătorul vieții a fost mișcat pentru noi de preaplinul iubirii Sale de oameni și al bunătății [Sale]. Și după cum acela în chip nedrept a iubit pierderea făpturii lui Dumnezeu, la fel și Făcătorul a iubit în chip drept mântuirea celui plăsmuit [Omilia XVI:3].* Observăm, din nou, că Sfântul Grigorie Palama opune *dreptatea lui Dumnezeu* modului *nedrept*, adică lipsit de logică, al ispitirii demonice. Diavolul lucrează prin nedreptate și viclenie și ajunge să aibă drept rezultat o cădere efemeră a omului care, în ciuda amplitudinii și a tragediei ei, nu este o cădere definitivă. În schimb, Dumnezeu, prin dreptate și înțelepciune tămăduiește întreaga fire omenească și îl repune pe om în starea inițială. Diavolul este, astfel, învins pentru totdeauna, iar lucrarea sa nu mai poate avea consecințe definitive asupra creației lui Dumnezeu: *Și așa cum acela, prin nedreptate și viclenie, a lucrat biruința pentru el însuși și căderea omului, tot așa și Izbăvitorul, cu dreptate și înțelepciune, a lucrat înfrângerea definitivă a începătorului răului și înnoirea făpturii Lui [Omilia XVI:3].* Din nou, observăm că Sfântul Grigorie Palama opune dreptatea nedreptății și înțelepciunea vicleniei. Viclenia este o formă degradată de înțelepciune, o inteligență rece care nu

are nimic de-a face cu *sophia* ca stare de coerență interioară a unei făpturi raționale. Diavolul se folosește de această înțelepciune degradată pentru a crea premisele degradării întregii creații. În schimb, Dumnezeu lucrează mereu în baza înțelepciunii Sale negrăite, care îi este caracteristică veșnică și care imprimă creației un sens adecvat.

Sfântul Grigorie Palama amintește în pasajul de mai sus și de faptul că Întruparea a adus înfrângerea definitivă a diavolului. Chiar dacă în timpul dintre Învierea Mântuitorului și cea de-a doua venire diavolul va mai avea puterea de a-l ispiti pe om și de a-l deturna de a drumul către Dumnezeu, această putere nu este decât una limitată, îngăduită de Dumnezeu și care nu mai poate atenta în vreun fel la distrugerea definitivă a neamului omenesc. Faptul că anumite ipostasuri ale acestei firi nu se vor bucura de viața veșnică împreună cu Dumnezeu nu contrazice afirmația Sfântului Grigorie cu privire la înfrângerea definitivă a diavolului: în ansamblul ei, creația a ieșit de sub stăpânirea celui rău și a intrat în timpul înaintării către veșnicie prin adumbrirea harului dumnezeiesc. Oricât de puternice ar fi mașinațiunile vicleanului, ele nu mai pot răni în mod fatal firea omenească care este întărită în mod dumnezeiesc de Întrupare. Așa după cum spunea și părintele Sofronie Saharov, *faptul Întrupării lui Dumnezeu ocupă locul central în toată istoria omenirii, în lumea zidită. Aceste Eveniment a răsturnat toate încercările omenești de a cunoaște Începutul Fără-de-început pornind de jos în sus, chiar dacă uneori ele păreau geniale*⁴. Acest loc central este dat de faptul că Dumnezeu răstignește, prin Întrupare, orice pretenție de a atribui aspectelor limitate ale creației puteri îndumnezeitoare (și, implicit, cu consecințe definitive pentru viața veșnică).

⁴ Arhimandritul Sofronie, *Vom vedea pe Dumnezeu precum este*, trad. de ierom. Rafail Noica, Ed. Accent Print, Suceava, 2015, p. 154.

Prin urmare, Dumnezeu nu se folosește de puterea Sa pentru a sfârâma urâciunea iadului: *Așadar, Dumnezeu a lăsat mai întâi deoparte ceea ce putea, ca să lucreze prima dată ceea ce trebuia. Iar de aici dreptatea a devenit și mai strălucită, ca una ce a fost preferată de Cel care are o putere de nebiruit. Iar oamenii trebuiau să învețe să arate dreptatea prin fapte aici, în vremea mortalității, pentru ca în vremea nemuririi, luând puterea, să o aibă fără să o mai poată pierde* [Omilia XVI:3]. Sfântul Grigorie Palama spune că Dumnezeu a preferat calea dreptății în locul căii puterii, pentru că această *alegere/preferință* este, de fapt, semnul puterii dumnezeiești nemărginite. Firea omenească avea nevoie de o tămăduire *așa cum trebuia*, nu de o vindecare de suprafață, fără consecințe ontologice reale.

Modul în care a lucrat Dumnezeu este paradigmatic și pentru felul în care omul însuși își ordonează urcușul duhovnicesc. El urcă către Dumnezeu prin faptele dreptății, iar aceste fapte ale dreptății îi oferă adevărata putere interioară, compatibilă cu starea viețuirii în Împărăția cea veșnică. Această putere nu se dobândește în chip neutru, nu poate fi furată sau impropriată în mod artificial, ci ea se dezvoltă prin creșterea în viețuirea tainelor Împărăției. Nu poate fi vorba de impostură în urcușul duhovnicesc și în amplificarea puterii, așa cum se multe ori se poate întâmpla când este vorba despre situații în care este prezentă puterea limitată a lumii.

2. Întruparea – înșelarea înșelătorului

Sfântul Grigorie Palama dezvoltă în continuarea *Omiliei a XVI-a* ideea că restaurarea firii omenești nu putea fi făcută în mod exterior, printr-o acțiune neutră sau fără implicații adânci în ontologia omului. Era necesară o participare a firii, o implicare directă a acesteia în revenirea la starea inițială: *Pe lângă acestea, trebuia ca biruitorul să fie biruit de firea* [noastră

cea] biruită și înșelătorul să fie înșelat. De aceea trebuia și era nevoie să se nască un om care să nu fi gustat păcatul. Dar acest lucru era dintre cele cu neputință [Omilia XVI:4]. Din nou, Sfântul Grigorie atrage atenția că Dumnezeu nu alege să își folosească în mod direct puterea, ci iconomisește Întruparea tocmai pentru ca firea să poată fi readusă la modul de existență de la începutul creației prin asumarea ei în Ipostasul cel veșnic al lui Hristos. Diavolul, cel care biruise firea omenească, trebuia biruit prin însăși această fire. Cel care odinioară o înșelase pe Eva se afla acum în fața unei altfel de înșelătorii, care era, de fapt, dovada marii înțelepciuni a lui Dumnezeu. Faptul că Hristos se întrupează, că pune în lucrare taina cea din veac ascunsă și care nu poate fi înțeleasă, reprezintă miezul acestei dumnezeiești înșelătorii. Dar pentru ca o astfel de înșelătorie să poată fi funcțională, era necesar ca Întruparea să se realizeze în afara determinării produse de înlănțuirea plăcere-durere-plăcere-durere. Era nevoie de un om care să fie curat de această înlănțuire, iar această independență de moștenirea lui Adam era singura cale care putea să îl păcălească definitiv pe viitorul răutății. Sfântul Ioan Damaschin exprimă aceeași idee în *Dogmatica* sa: *Și pentru că dușmanul amăgește pe om cu nădejdea Dumnezeirii, acum este amăgit, căci Domnul s-a îmbrăcat cu haina trupului și arată în același timp bunătatea, înțelepciunea dreptatea și puterea lui Dumnezeu*⁵.

Dumnezeu se face om pentru a-l scoate pe om din neputința determinărilor născute în urma căderii lui Adam. Firea omenească avea să fie ipostaziată într-un Ipostas care prin natura Sa dumnezeiască nu putea în niciun fel să fie atins de păcat: *De aceea Dumnezeu Cuvântul, Cel din Dumnezeu, Care e din veci din El, dar e și în El – căci nu este cu puțință a cugeta că Dumnezeu*

⁵ Sfântul Ioan Damaschin, *Dogmatica*, trad. de Pr. D. Fecioru, Ed. Scripta, București, 1993, p. 96.

[a fost] vreodată fără Cuvânt –, fiind împreună cu Acesta un singur Dumnezeu (căci nici strălucirea soarelui nu este o altă lumină pe lângă soare și nici raza soarelui nu este un alt soare pe lângă soarele cel unul), de aceea, așadar, Fiul și Cuvântul lui Dumnezeu Cel singur fără de păcat Se face Fiul al Omului, neschimbat după dumnezeire, fără prihană după umanitate [Omilia XVI:4]. Sfântul Grigorie ne pune înaintea un adevărat excurs dogmatic: Hristos este din veci din Dumnezeu, prin nașterea Sa din Tată, dar acest mod de existență arată și că Fiul e din veci în Tată. Nașterea nu înseamnă diluare existențială sau separație ontologică, ci Fiul e din Tată tocmai pentru că e în Tată, din veci. Fiul este, împreună cu Tată și cu Duhul, un singur Dumnezeu în Trei Ipostasuri. Lumina și strălucirea soarelui nu sunt două realități diferite ontologic, ci sunt două realități care exprimă același fond existențial. Această Întrupare a Fiului nu schimbă cu nimic fondul existențial al dumnezeirii Sale. El rămâne Dumnezeu, dar în același timp asumă umanitatea care a fost scoasă din determinismele care o țineau legată de tendința către păcat: *Și nu numai aceasta, ci El este și singurul Care nu a fost zămislit în fărădelegi și nu a fost născut în păcate, după cum dă mărturie David în psalmi despre sine însuși, sau mai degrabă despre tot omul* [Omilia XVI:4]. Ca Dumnezeu, Hristos nu se putea uni cu ceva care ar fi fost lucrător al urâțeniei păcatului. În Hristos, firea omenească păstrează așa numitele *afecte ireproșabile*, încuibate în fire în urma depărtării omului de Dumnezeu, dar nu este atinsă în niciun fel de vreo tresărire a păcatului. Ca om, Hristos Se naște în afara logicii firești a relației trupești dintre bărbat și femeie și tocmai această realitate face ca trupul Său să devină momeala prin care va fi biruit diavolul.

În acest paragraf, Sfântul Grigorie Palama face și câteva remarci legate de relația trupească dintre bărbat și femeie: *Căci răscoala cărnii, fiind fără voia noastră și luptându-se în chip*

vădit cu legea minții, chiar dacă este făcută sclavă cu forța de către cei cu minte și e îngăduită [de către aceștia] doar pentru facerea de copii, totuși aduce după ea osânda cea de la început, fiind și nimumindu-se stricăciune și născând fără îndoială spre stricăciune, și fiind o mișcare pătimasă a celui care nu cunoaște cinstea pe care a primit-o firea noastră de la Dumnezeu, ci s-a asemănat dobitoacelor [Omilia XVI: 4]. În sine, relația trupească nu poate fi considerată o acțiune care să implice o anumită raționalitate. Ea reprezintă momentul prin care se prelungesc în fire consecințele căderii adamice. Sfântul Grigorie Palama o numește *stricăciune* tocmai că prin ea se pune, de fiecare dată, început unei existențe care se va împărtași de toate cele ale firii post-lapsariene. Instinctualitatea actului trupesc așază această relație în categoria actelor lipsite de o perspectivă duhovnicească mai largă. Profesorul Mantzaridis precizează: *Superioritatea harismatică a fecioriei se întrezărește și din faptul că se înalță ca o stavilă împotriva morții, întrerupând transmiterea ei mai departe*⁶.

Așadar, pentru a duce până la capăt înșelarea diavolului și biruința asupra stricăciunii, *Dumnezeu nu doar [a venit] între oameni, ci Se naște, potrivit profețiilor, dintr-o Fecioară sfântă și mai înaltă decât gândurile cele prihănite ale cărnii, [dintr-o] Fecioară a cărei zămislire a adus-o venirea Duhului Sfânt, și nu pofta cărnii, și care a fost precedată de o bunăvestire și de credința în venirea lui Dumnezeu, iar nu de o consimțire și o experiență a unei poște pătimase* [Omilia XVI:5]. Iconomia dumnezeiască nu a constituit doar o simplă pogorâre a Dumnezeului neîntrupat printre oameni, ci ea a reprezentat punerea în lucrare a Întrupării dintr-o Fecioară care nu cunoscuse relația trupească dintre un bărbat și o femeie. Dacă Mântuitorul ar fi luat trup în mod obișnuit, în urma relației trupești, *dacă Hristos S-ar fi*

⁶ Georgios Mantzaridis, *Instituție și harismă*, trad. de Nicușor Deciu, Ed. Doxologia, 2020, p. 68.

născut în chip firesc, El ar fi moștenit obligativitatea morții, ca orice om. Însă, în calitate de Fiu al Fecioarei Maria, în persoana căreia se sfârșește moartea care a stăpânit în toți înaintașii ei, nu participă la obligativitatea moștenită și devine începătorul noii creații⁷. Devenind om în acest fel, adică în urma unei zămisliri minunate, Hristos nu mai intră în cercul determinismului amintit mai sus. Invulnerabilitatea Sa ca om în fața păcatului este dată de faptul că, om deplin fiind, nu a mai moștenit și ceea ce Sfântul Grigorie Palama numește rădăcina păcatului: Căci fiind aceasta [pofa pătimașă] întru totul înlăturată, Fecioara cea nepătată a zis, în rugăciune și în bucurie duhovnicească, către îngerul cel binevestitor: Iată roaba Domnului. Fie mie după cuvântul tău, și zămisliind, a născut astfel încât Biruitorul diavolului, om și Dumnezeu-Om fiind, să-și tragă [din ea] doar rădăcina neamului, dar nu și a păcatului [Omilia XVI:5].

Diavolul nu avea cum să înțeleagă taina cea mare a zămislirii mai presus de fire. De aceea, în logica sa, orice om născut din femeie trebuia să fie supus consecințelor moștenirii rădăcinii păcatului și, ca atare, putea să fie constrâns să intre și în spirala păcatului (a se vedea încercările diavolului de a-L ispitii pe Mântuitorul).

3. Noul Adam – viața cea nouă

Fără o înțelegere corectă a iconomiei dumnezeiești nu poate exista o înțelegere corectă a propriului nostru drum către mântuire. Dumnezeu sparge barierele existenței determinate și recrează existența omului, oferindu-i un nou început. Firea pe care Hristos o asumă în Ipostasul Său este întru totul firea omenească, dar în același timp este firea omenească în care a avut loc o reconfigurare totală a începutului:

⁷ Georgios Mantzaridis, *Instituție...*, p. 68.